

ש ע ו ר ה'

לקדשו ולכהנו לי*

היום בכואי מבית המדרש לביתי, מצאתי את בני הבית מתרגשים, מתלהבים ומדברים בהתפעלות. המקרה שעורר לזה באמת אין לו ערך ושווי למי שיודע ומנוסה בהוויות בעולם, אבל לצעירי ימים נדמה הדבר לחשוב מאד. בכלל כל דבר חידוש מעורר באדם רגשות מרגשות שונים ובאמת כלום יחסר לו הרבה לאדם שיתעורר להתרגש ולהתלהב? — הלא האדם עם רוחו ורגשותיו הרבים והשונים הוא ממש כחבית מלאה אבק שרפה, ואם יפול בו נצוץ אחד יתלהב כלו.

הידיעה בעתונות של היום** עוררה בכל אחד רגשות שונים. גם אצל המנוסה בחיים יותר מעורר הדבר רגשות כרגע, רק תיכף מתברר לו כי אין הענין ראוי לענות בו. אבל אלה שאין להם כל כך נסיון בחיים עושה הדבר רושם חזק עליהם ומעורר קנאת אמת וקנאת שקר. קנאת אמת — על אשר במקום שאין בו כל כך תוכן וחשיבות אמתית נדמה, כי שם הפאר החצוני יותר גדול מכל מקום שבו נמצא באמת יותר חשיבות ותוכן, ומקנאים קנאת אמת.

* נאמר בש"ק פ' תצוה תרע"ו וגרשם ע"י הרב ר' אברהם יצחק בלאך זצוק"ל.

** בימי מלחמת העולם הראשונה נשארה ישיבת טלו היחידה שלא גלתה בגרוש יהודי ליטא והתקיימה כמעט בטעמה וצביונה, אבל לא זכתה להכרה רשמית מאת ממשלת הכבוש ובני הישיבה סבלו מגזרות שונות. ופתאום נתפרסמה ידיעה רשמית ע"י סוכנות וואלה כי ישיבה אחרת שגלתה יחד עם ראשי, נפתחה ע"י שני רבנים, שלא שמשו בישיבה ההיא מימיהם, עם מספר שלוחי עשר תלמידים בטכס גדול ובהשתתפותם של ראשי ממשלת הכבוש וזוכרה על ידם בתור בית המדרש לרבנים בליטא. (המערכת).

גם מעורר קנאת שקר — אחרי כי אנחנו הננו נושאי הרעיון והשייכים לזה ממילא בכבוד הענין תלוי גם כבוד עצמנו וכאשר נמצא באדם אהבת עצמו ומדות שונות, במה מתעוררים רגשי קנאה גם על הכבוד המדומה, מדוע לא תראה תפארתנו על הדרך? מדוע לא ידברו גם אודותנו בשער? — וזיהי קנאת שקר. איזו היא הקנאה העיקרית בהתרגשות הלזו, אם קנאת האמת או קנאת השקר, קשה להכריע, אולם יש לחשוב שקנאת השקר נוטלת חלק בראש, כי לפי טבע האדם מדותיו הבהמיות קופצות בראש, וכל דבר שבו מקושרות מדות ודעות הן נוטלות חלק יותר גדול בהתעוררות הנפש. אמנם באמת גם קנאת השקר עצמה איננה רק שקר לבד, כי גם בה מתערב קצת מן האמת, היינו ההכרה כי הענין שאנחנו עומדים בעדו הוא יותר גדול, יותר חשוב ויותר אמת. ולכן אנו מכילים בקרבנו לפי האמת תוכן יותר גדול, יותר חשוב יותר אמת. ובשביל זה ראויים אנחנו יותר לכבוד והכרת העולם. אבל הקנאה היא קנאת שקר, ובכל זאת גם קנאת האמת יש כאן.

ועוד מתעורר רגש כעס — מדוע יחסר אצלנו הפאר החצוני שנחוצין ומועיל למצב החמרי וגם הרוחני. על מי הכעס לא אדע, אך כנראה כל אחד מטיל האשמה על השני — כמבע האדם, ומתעוררת אי-שביעת רצון על זה שאין משתדלים כראוי בנוגע לדברים חצוניים. והנה בישיבת מלז עיקר מחשבתם ועבודתם של העומדים בראש המוסד הוא רק להיטיב ולשכלל את הצד הרוחני שבו, ולא רק שאינם משתדלים לעשות פרסומת עם שקרים וגוזמאות וכדומה, אשר הוא דבר טמא ומכוער ואשר כל בעל נפש יגעל מזה ויביט על זה בשאט נפש וח"ו לעסוק בזה ולשים לב לזה, אבל גם בדברים המותרים והנחוצים לישיבה למצבה החמרי, גם על זה לא ישימו עיניהם כל כך להשתדל בזה

כמו שמשתדלים במקומות אחרים! סבת הדבר היא כי באמת אחרי שמנהלי הישיבה עיקר מחשבתם היא לפעול, להשפיע תורה אמיתית ויראת ה' כפי האפשר — ולזה נחוץ להכניס בישיבה רוח קדושה במדה מרובה — אי אפשר שעניני החמר יקחו חלק גדול בנפשותם ורעיונם כאשר האחד סותר לחברו, כי מוגבל הוא לבו של האדם וישנה מדה ידועה כמה הוא יכול להכיל, וכל דבר הנוטל חלק גדול ברעיון האדם ממלא את הלב ותופס מקום הרעיון האחר ומדחה אותו ממקומו. וככתוב בס', „חובת הלבבות“ כי ישוב העולם נבנה על חורבנו של השכל: לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים. ככל שמרבה העולם ישוב מרבה השכל חורבן. ולכן אם ישימו לב להשתדלות בעניני הכבוד וההדר החיצוני, במה יבנה זה על חורבן השכל ותחסר במדה מרובה משימת עיניהם על הרוחניות שבישיבה. ועוד כי מבעי האדם שכל דבר שמרבה לעסוק ולהשתדל בו מתרחב ענינו בלב האדם ומעורר תשוקות לזה יותר ויותר, כי אי אפשר לאדם להיות מושל ברוחו כל כך שיהי' יכול לעצור שאיפותיו ומעשיו שיהי' רק כפי המדה המצומצמת הנצרכת באמת. ולכן אם ישתדלו הרבה בעניני הכבוד וההדר החיצוני, תתגבר יותר השאיפה לזה, יתגדל ערך הדברים האלו בדמיונם, ואז במה מתרחב עוד פעולתם בענינים אלו ויצאו מגבולותיהם הנדרשים לפי האמת, ועל ידי זה יתרבה גם צד השקר בשאיפותיהם ומעשיהם וידחה את האמת ואת השאיפות הקדושות. וכשביל מעמים אלו אינו כדאי וראוי שאלו העומדים להשפיע תורה, יראה ורוח קדושה, ישימו מעינם בדברים החמריים ועניני ההדר החיצוני וכדומה. ואף כי ראוי שימצאו בכל מוסד אנשים אשר ישתדלו בענינים חמריים וכדומה ושישימו השקפתם לזה, הנה לזה ראוי שיהיו אנשים מיוחדים שעליהם יהי' מוטל לשום השקפתם לענינים אלה, אבל לא אלה שצריכים להשפיע מרוחם תורה

ויראה. ופה האנשים שלפי משרתם הי'. ראוי שישתדלו בענינים אלו אינם מסוגלים לזה כפי המדה הנצרכת.

יש לי בענין זה שאמרנו הערה גדולה מפרשת היום, והוא למוד גדול בדרך האדם. כתוב בתורה: (תצוה כ"ח ב'): „ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתינו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי, ואלה הבגדים אשר יעשו וגו' ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי". ויש להתבונן בדברי הכתובים, שמתחלה כתוב „ועשית וגו' לכבוד ולתפארת", וכשמדבר מה שיצוה לכל חכמי לב לא הזכיר כלל ענין „לכבוד ולתפארת", רק „לקדשו לכהנו לי". ומצאתי כי המניד מדובנה ז"ל (מעיר-בזה ומפרש-בזה פירוש מעשי, אך אחשוב שמה שנפרש בזה הוא קרוב לאמת בבאור הכתוב ואפשר שזהו פירושו האמתי.

הנה ענין בגדי הכהונה הוא ענין גדול ורם מאד, כי כל עניני המשכן וכליו וכל הדברים השייכים לעבודת המשכן הלא הם בנויים לפי מערכת העולמות העליונים, כמבואר בספרים הקדושים. „יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ" (ברכות נ"ה ע"א) ולכן כתוב בתורה: „ראה קראתי בשם בצלאל בן אוּרִי בן חור למטה יהודה ואמלא אותו רוח אלקים" וגו' ונקראו בתורה בכל מקום העוסקים בבנין המשכן „חכמי לב" והוא כי בכדי לעשות בנין המשכן וכליו שיהי' מסוגל להמשיך עליהן השראת הקדושה ולהיות משכן לשכינה בעולם הזה הי' נחוץ להבין ולהשכיל כל ענין סוד הבריאה ומערכת כל העולמות מלמעלה למטה ולעשות הכל לפי החכמה העליונה. וכמו כן ענין בגדי הכהונה, שעל ידם נתקדשו הכהנים בקדושת עולם ושעל כל זה כתוב בזהר פ' תצוה וז"ל הק': „ואתה תצוה את

בני ישראל וגו' ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך וגו' אמר ר' חייא מ"ש הכא מבכל אתר דכתיב ואתה הקרב אליך ואתה תדבר אל כל חכמי לב ואתה תצוה את בני ישראל, ואתה קח לך בשמים ראש וכו' אלא כולא ברזא עלאה איהו לאכללא שכינתא בהדיה. אמר ר' יצחק נהורא עלאה ונהורא תתאה כולה כחדא אקרי ואתה כמה שאת אמר ואתה מחי את כלם, ועל דא לא כתיב והקרבת את אהרן אחיך וצוית את בני ישראל ודברת אל כל חכמי לב, כגין דהתוא זימנא שריא שמשא בסיהרא ואשתתף כולה כחדא לשריא על אומנותא דעובדא" ולהלן: „ועל דא אצטריך אשר מלאותיו רוח חכמה דשריא שמשא בסיהרא באשלמותא דכולה, ועל דא אתרשים כולה בכל אחר" ועי"ש להלן כל הענין. באור הדבר קצת: כי לבנין המשכן וכליו ולמלאכת בגדי הכהונה שתחול עליהם הקדושה הראוי' ושיהי' בכחם לקדש את הכהנים לכהן לה' נחוץ הי' שישתתפו בעבודתם גם את השכינה כביכול — „לאכללא שכינתא בהדי", וזה על ידי התקשרות הנפשות לשרשם העליון ולשרש כל הבריאה כולה. וענין ההתקשרות הזאת במלואה נקרא לפי דברי הזוהר הק' שריא שמשא בסיהרא, ולכן נאמר „ואתה" כי נהורא עלאה ונהורא תתאה כולה כחדא אקרי ואתה* ובאשר בעבודת המשכן היו צריכים לאכללא שכינתא בהדי' נאמר „ואתה" בכל עבודת המשכן שנחוץ הי' לשתף במלאכה זו את כל ה„אתה" שנכלל בו לפי סודות התורה גם שמו של „ואתה מחי את כולם".

הלא נבין כאיוז כונה מהורה וקדושה היו צריכים לעבוד בעשית בגדי הכהונה כדי שתחול על עבודתם השראת השכינה. והנה לענין זה שאמרנו נחוץ הי' רק לעשות הכל

* עי' מה שאמרנו בשעור „תמים תהי' עם ה' אלקיך", ויש לזה סמוכים דברי הזוהר הק' האלה למבין.

לפי תבניתם ותכונתם, אבל לא הי' צריכים להזהר שיהי' כל הכגד מפואר בנוי חצוני וכל תפירה ותפירה תעשה ביופי והדור, ורק כאשר לפי טבע האדם וכחות נפשו נחוץ שדבר גדול באמת יהי' לו גם הדור חצוני — כי לפי הרושם החצוני שהדבר עושה עליו מצטייר אצלו גם תוכנו של הדבר וחשיבותו — לכן הי' נחוץ שבגדי הכהונה יעשו גם כן בנוי והדור חצוני. וזהו ענין „לכבוד ולתפארת“.

אבל הלא נבין מה דמות וערך יש לדבר הזה התלוי בקטנות כחות האדם, מול כל ענין בגדי הכהונה עם כל סודם וענינם, ורק הבורא עולם נתן לעמו תורה נפלאה, שמצוותי' הכנויות ומתוקנות לפי השרשים העליונים והענינים הרמים והנשאים, תהיינה מתאימות גם כן עם הכחות השפלים שבבריאה וכאדם. וזהו מה שנאמר: „כרום עולם מושבך ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ“. מושבו של הקב"ה היינו העולמות שלפי הכרתנו והשגתנו הכי רמה ראויים ויאותים המה שתחול בהם השגחת הבורא ורצונו ית'. כי באמת אי אפשר להתבטא על שום מקום שהוא מושבו של הקב"ה כמה שנאמר „השמים ושמי השמים לא יכלכלוך“ ולית אתר פנוי מיני', אלא הכוונה היא על העולמות ששם מתחלת בדרך ההשפעה השפעת רצונו ית'. ומרגישים אנו כי המקום הזה הוא בעולמות עליונים גבה מעל גבה מהעולם השפל הזה* ועל זה אנחנו אומרים שאף שברום עולם מושבך. בכל זאת משפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ. וענין אפסי ארץ אין הכוונה על קצות העולם (כי באמת אין לעולם שום קצוות) רק אפסי מלשון אפס (ולכן גם כן נקראים קצוות בלשון אפס כי במקום הקצה שם גמר הדבר ואפסותו) ואם הכחות השפלים והכריות הקטנות והגסות שבארץ. וגם שם שוררים משפטי וחקותיו לעשות הכל כפי הנכון

* עי' שעו"ד „חיי העולמות“.

והראוי, ועושה צדקה וחסד למלא גם רצון הנמלה הקטנה לפי מעוט הרגשתה ועממות חי' להטיב עמה. וכן לענין האדם נמצא רצונו ית' שיתאים הכל לפי כחותיו השפלים שבנפשו וגם שב משפטיו וצדקותיו מגיעים, ממש עד אפסי ארץ, עד הכחות הכי דקים וקטנים עד אפס — עד מקום שגם הכחות הארציים כלים שם. ולכן אמרה תורה: „ועשית וגו' לכבוד ולתפארת“, כי אף שענין בגדי הכהונה מדתם ומתכונתם הן על פי סודות רמים ונשאים, בכל זאת יהי' נעשה גם לכבוד ולתפארת, שיהי' גם בהדור הצוני ותפארת. אבל אף שרצה הקב"ה שיהי' לכבוד ולתפארת וצוה למשה שיראה שיעשו כן, בכל זאת צוה לו שלחכמי לב לא יזכיר כלל מענין כבוד ותפארת רק שיעשו „לקדשו לכהנו לי“. והוא משום שהם העוסקים במלאכת הקדש שהיו צריכים לעשות בכונה קדושה וטהורה וליחד יחודים על כל עבודה ועבודה כדי שתחול על מעשיהם השראת השכינה. וכמו שנתבאר, לא הי' ראוי שיכונו גם לכבוד ולתפארת שזה הי' מגרע כונתם הרמה. כי כל כונה אשר איננה כל כך קדושה, נומלת המקום של הכונה היותר רמה ממנה, ולכן אם היו מכונים כמעשיהם לענין כבוד ותפארת, היתה חסרה כמעשיהם אותה הכונה הטהורה שהיתה נחוצה לעבודת בגדי הכהונה שיהי' מסוגלים לתכליתם הנרצה. ואף שמושה הי' צריך להשגיח שיהי' גם לכבוד ולתפארת, בכל זאת אלה העוסקים במלאכה היו צריכים לכוון רק „לקדשו לכהנו לי“.

וכן בענינו: אף שראוי הי' שתהי' גם שימת עין על „לכבוד ולתפארת“, בכל זאת העוסקים במלאכת הקודש, היינו אלה העומדים בראש-הישיבה להשפיע תורה ויראה, וכן כל העוסקים בהפצת דרך האמת בישיבה, הם צריכים לכוון במלאכתם רק „לקדשו לכהנו לי“, וח"ו שישימו מחשבתם וכונתם לעניני „ל כ ב ו ד ו ל ת פ א ר ת“.

כי הלא אף אלה שנקראו בתורה בשם „חכמי לב“ אלו היו שמים מחשבתם בענין „לכבוד ולתפארת“ הי' זה מפריע לכונתם המהורה, ומה נענה אנו שבלבנו תופסות כל כך מקום המדת התכל ותשוקותיו? ! הלא ודאי סכנה היא לנו לשום מחשבתנו בעניני „לכבוד ולתפארת“ כי עלול מאד שיתעוררו הרגשות האלו והם יהיו רוח החי' במעשינו. עד כמה קשה לו לאדם להשתחרר מנמיותיו ותשוקותיו הגשמיות * רואים אנו בגמ' ברכות כ"ח: „וכשחלה ר"י בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו. כיון שראה אותם התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו: נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק, מפני מה אתה בוכה? אמר להם: אלו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר, שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון, אף על פי כן הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכין אותי לפני מלך מלכי המלכים שהוא חי וקים לעולם ולעולמי עולמים שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ואם אוסרני אסורו איסור עולם ואם ממיתני מיתתי מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון, ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנם ואני יודע באיזו מוליכין אותי ולא אבכה?“ והמאמר צריך באור: א'. מה הוא זה „ולא עוד וכו'“ הלא גם המעט הקודם הוא שמתירא מפני עונש הבורא ומשום שישנם שני דרכים, של גן עדן ושל גיהנם. ב'. מה זה „שני דרכים לפני“, הי' לו לומר רק שיש שני דרכים.

ונראה בבאור הגמ' שזהו מה שאמר להם: כי אף אילו הרגשתי בעצמי שאני חף מעון ואין בי שום פגם, בכל זאת הייתי חושש שמא אני טועה בעצמי אחרי שהסכנה גדולה כל כך. כי לפי גודל הסכנה כך הוא גם המורא אף משום

* עיין שעויד „בכל דרכיך דעה“.

חשש רחוק. ולא עוד אלא שמרגיש אני בעצמי כי בלבי
 גמצאות עוד תשוקות וחמדות לעולם הזה ותופסות מקום
 בנפשי. אם כן הלא ארגיש כי שני דרכים לפני כי רואה
 ומרגיש אנכי את שני הדרכים של גן עדן וגיהנם כי שניהם
 תופסים מקום במחשבתי ולבי. ולכן ודאי כי בכל מעשי, אף
 הטובים כמו למוד התורה והרבצתה, נטלו חלק גם כחותי
 אלו ומי יודע אם לא הם הכריעו את חכף במחשבתי
 וכוונתי — ואיך לא אבכה? ואנן מה נענה אבתי? כי
 אחרי שאנחנו מרגישים כי חיים בנו הרגשות ההכליים
 לעולם הזה וחמדותיו, וודאי שהם נוטלים חלק בכל מעשינו,
 אף הכי טובים, אם כן בדברים שהם לכבוד ולתפארת
 המקושרים עוד יותר עם כחות הטבע העלולים לעורר מדות
 וחמדות, וודאי שיש לחשוש ולירא שכחות הטבע יקחו חלק
 בראש.

זהו המעם אשר פה לא שמו כל כך עין על ענינים
 החמריים והחיצוניים. לא אומר שרק הכרה זו היא שמונעת
 מעבודה זו — אפשר שהי' זה ממילא, — אבל זה ודאי
 כי הכרה זו מנעה לבלי התגבר והשתדל לשנות מה שנעשה
 ממילא, כי כשהי' מתעורר חפץ ורעיון לעסוק בזה, מיד
 עמדה כנגדם ההכרה וההרגשה כי אינו כדאי וראוי לאלת
 העוסקים במלאכת הקדש לשום מעינם בעניני ההדר החצוני
 באשר זה יגרע את התועלת הרוחנית, ועניני החמר יבנו על
 חשבון עניני הרוח. כל זה בנוגע לשימת עין על עניני החמר
 אף לפי המדה הנדרשת בשביל ענין „לכבוד ולתפארת“.
 אמנם מה שנוגע לריקלמות ודרכי שקר, זהו ממש „פגול
 הוא לא ירצה“. ואף אם במקום שאין בכח הפנימיות והתכן
 הרוחני לאגד ולהחזיק מעמד אפשר שכדאי להשתמש
 בדרכים אלו, כי בכל זאת מתחנכים על ידי זה שלומי
 אמונה אנשי תורה במדה ידועה. אנכי אומר רק „אפשר“
 כי בתוך נפשי פנימה מסופקני כי לפי התכלית האמתית

אפשר שמוטב שלא יבראו מוסדות תורה בדרכים כאלה. כי באמת, כל כח הרע והטומאה השולט בעולם הוא רק ממה שיונק מן הטוב, כמבואר בספרים הק', ולכן מה מאד רע כי מניחים מקום לשקר במקום הקדושה, כי על ידי זה יש לו להרע מקום לשאוב כחו מן הקדושה ועל ידי זה מתחזק כחו. ולכן לפי התכלית האמתית בבנין העולם ענין קדוש הבנוי על דרכי שקר אפשר שמביא הפסד יותר משכר, באשר הוא מפין את השקר בעולם ומחזק את כחות הרע. ובכל זאת לפי ראות עין הלא מביא תועלת. אבל במקום שיש בכח הפנימיות, כגשמת הענין ובתכנו להחזיק מעמד בכוח הגדול של האמת, ודאי שחלילה להשתמש בדרכי שקר ולתת כח לרע, רק הכל צריך להיות בדרך האמת: „לקדשו לכהנו לי“.

עתה נדבר אודות הענין מצדו המעשי: לפי דמיון צעירי ימים יש לפרסומת ערך ושווי גדול כפי הנדמה לפי משקל ראשון, אבל המנוסה בחיים יודע, כי אין זה שוה כלום. כאשר לפי טבע העולם — בפרט בדורנו — כל ידיעה עושה רושם רק לשעתה הראשונה וכעבור שעה זאת, נמחה רשומה ומשתכח מיד והי' כלא הי'. ולולא זאת לפי התגברות השקר והגזומה בעולם ולפי חולשת הבקרת הקימה, הלא הי' אפשר שהשקר יגבר חילים עד מאד וממש יתהפך הכל מאור לחשך ומחשך לאור. אבל באמת אותה הסבה עצמה הגורמת שיהי' אפשר לשקר להתפשט בעולם, היינו חולשת הדעת, שעל ידי זה חסר כח הבקרת, זו עצמה היא הסבה שאין לשקר אחיזה וקיום, כאשר כל מה שהיום עושה רושם גדול לפי ראות עין, למחר משתכח ואיננו. רואים אנחנו כי בורא העולם תיקן עולמו במחשבה תחלה שלא תהי' לשקר היכולת לשרור במדה נפרזת יותר מדי. זה כבר נתתי דעתי על אשר לא נמצאים עתה הרשעים האלימים שהיו לפנינו, כמו שמספרים מאחד ב. מפה וכדומה, כי לו נמצאו כעת

אלימים כאלו ה' הכח בידם לעשות רשע ועריצות ככל אות נפשם כלי מפריע, מפני רפיון אנשי האמת ויראי ה' בדורנו, אשר פסו אמונים מבני אדם ועומדים בפרץ אין. אבל זה לעומת זה עשה אלקים. כי לפניו כמו שנמצאו רשעים אלימים כאלו, נמצאו כנגדם גם יראי ה' גבורים ועומדים בפרץ שלחמו נגדם בחרף נפשם במסירות נפש כמו שלחמו פה נגד ב. הנ"ל ונגד יל"ג. ועתה אחרי שלא נמצאו גבורים לעמוד בפרץ אינם נמצאים גם אלימים כאלו. בכלל תוכן העולם בתקון כזה שלא יהיו כחות הרע שולטים יותר מן המדה שנתנה להם, כמש"כ בספרים הק' כי כחות הרע הם ככלב קשור בשלשלת, כי אף שהכלב רץ אנה ואנה כמה פרסאות ונראה כאלו הוא הפשי לנפשו. ככל זאת כראש החבל הוא אחוז ביד, ואם יחפוץ לרוץ יותר מן המדה, מיד מחזיקים בחבל ומעכבים מרוצתו. כן הם כחות הרע, כי לפי הנראה נתן להם שלטון בלתי מוגבל, אבל באמת יש להם מדה ידועה עד כמה יש להם היכולת, ואין מניחים להם לעבור על המדה. כן הוכן במערכת הבריאה וכן מתוקן במדה ידועה גם במבט העולם לפי מערכתו התמידית. ומוכן במחשבה תחלה כי הדברים שהם סבה להתפשטות הרע ולחזק את כח הטומאה, הם עצמם יהיו סבה להפריע את הרע לבל ישלוט יותר מהגבול שנתן לו, כי הוכן הכל זה לעומת זה כמה שאמרנו. וכן הוא בענין הפרסומת: כי באותה המדה שישנם ענינים במציאות שיכולים לגרום להתפשטות השקר, באותה המדה ענינים אלו הם גורמים שבל יתקיים השקר ולא יחזיק מעמד, כי כשמתפשט שקר אחד, בא מיד חברו ומשכיח את הראשון. והציור לזה הוא ממש כמו הציור הידוע בוויילנא בערב פסח וסוכות: נער רץ לבית המדרש ומדביק מודעה אל הכותל מי שחפץ ביין טוב, באתרוג מהודר וכדומה בכל המעלות, ישיגו אצל פלוני ופלוני וכמוכן בגומאות שונות. ונדמה כי המודעה תעשה

רושם והכל יורצו תיכף לקנות יין ואתרונים אצל פלוני. אבל לא הספיק הנער לצאת, והנה שני בא במרוצה ומדביק מודעה שני על הראשונה, והראשונה אינה נכרת עוד. השני עוד לא יצא ושלישי כבר בא ועושה למודעה השני כמו השני לראשונה וכן להלן.

כן ממש הוא עתה בימינו: הנה מודעה אחת משבחת ומפארת ענין אחד וכמדומה שעושה רושם גדול עד למאד. והנה לא הספיק עוד הרושם לפעול דבר מה, מיד כבר באה מודעה ושקר חדש ומשכיחים את הראשונה. והאותיות שבמוחות העולם מתשטשות ורשומן לא ניכר עוד. וכן הוא להלן: שקר אחד מחליש את השני ואין כל אחד עושה פרי' בכלל. אין כל דבר ושום רושם מחזיק מעמד כמה ששנינו: „הלומד זקן למה הוא דומה? — לדיו כתובה על גיר מחוק“ (אבות פ"ד) כי אין כל דבר מחזיק רושם במוחו, וכל מחשבה ורעיון נעשה מטושטש מיד. והעולם ברובו הלא זקן עם הארץ הנהו, וזקני ע"ה כל זמן שהם מזקינים וכו' (שלהי קנים). ולהפך מתלמידי חכמים שכל זמן שמזקינים דעתם מתספת עליהם (שבת קנ"ב). (זהו ענין אחר ממה דאמרינן במס' קנים: זקנים דעתם מתישבת) והיינו שאצלם מתוספים גוילים חדשים ורעננים ביחד עם האותיות החדשות. אבל עמי הארץ כל זמן שהם מזקינים נעשים הגוילים מטושטשים ומוחם מטומטם והאותיות כתובות על ניירות מחוקים. וכן הוא גם כן עתה: לפי מצב הדור גם בעולם בכללו אין כל רושם מחזיק אצלו מעמד. וכן באמת אין לפרסומים וכדומה חשיבות וערך כפי שנדמה ברגע הראשון גם מצדו המעשי.

ולכן סוף דבר: עליכם לדעת כי אין כדאי לשים לב לענין הכבוד והתפארת, רק בכל עבודתכם תהיו כונתכם:

„לקדשו לכהנו לי“!

ש ע ו ר ר

הואיל ונפיק מפומי דרב...*

משום רבי אמרו מנין לנולד בכור
בתוך ביתו שמצוה להקדישו, שנאמר
הזכר תקדיש". (גדרים י"ב, ע"א).
והוי זהיר בגחלתן שלא תכזה
שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת
עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל
דבריהם כגחלי אש".
(אבות, פ"ב מ"י).

בכמה מקומות למדנו חז"ל חובת התלמיד לשמוע
לדברי הרב ולקבל דבריו, וזה לא רק בעניני הלכה אלא
גם בשאלות החיים ואפי' קלי ערך, כי לעולם כל חשבון,
אפילו היותר פשוט, מקושר עם ישרות הלב בפנימיות
הנפש, כי אם נפש האדם זכה וישרה, היא מוציאה על כל
דבר משפט ישר, ואם חסרות הזכות והישרות, אזי גם
משפטי אפי' בדברים קטני-ערך יצאו מעוקלים.
ולכן הרוצה להרגיל עצמו לדון בכל דבר בישרות דעת,
עליו לשמוע ולכוון דעתו לדעת רבו. כי מלבד מה שע"פ רוב
יש לו לרב יותר נסיון החיים, ודעת זקנים היא יותר
מיושבת, הרי דעת תורה קובעת את ישרות המחשבה לשפוט
על הכל יותר במשפט ישר ונכון.

אולם מלבד כל זה ישנה חשיבות מיוחדת לדברי הרב
מפני שיש לזה ערך סגולי. מצינו בגמרא (סוכה ל"ב ע"ב)
היכי דמי עבות, אמר רבי יהודה והוא דקיימי תלתא תלתא
טרפי בקינא, רב כהנא אמר אפילו תרי וחד, רב אחא
ברי' דרבא מהדר אתרי וחד, הואיל ונפיק מפומי דרב

* נאמר ביום ג' חשון עזרת ונרשם ע"י הרב א.מ. בלוך זצ"ל.

כהנא". ולכאורה תמות הוא! אמאי הוה מהדר אתרי וחד, הא ודאי אף לרב כהנא תלתא טרפי בקינא שפיר טפי, ולכו"ע לא עדיף תרי וחד מתלתא תלתא בקינא? וכן מצינו בגמרא (פסחים קי"ד ע"ב), "מאי שני תבשילין, אפי' סילקא וארוזא. רבא הוה מיהדר אסילקא וארוזא, הואיל ונפיק מפורי' דרב הונא". והנה זה כבר בארנו את הדבר בבאור נכון, אבל דברי תורה הם כפמיש יפוצין סלע. ונראה לי עתה לכאר באופן אחר וגם הוא נכון מאד. וזה, כי כמו שישנן מדרגות וחלוקים בסוגי המצוות, כ"כ ישנן מדרגות באופני המצוה באותו סוג עצמו. חצי-שעור אסור מן התורה, ובכ"ז אינו במדרגה זו שעומד שעור שלם. גם באיסורי התורה יש חלוק בין אסור המפורש בתורה ובין אסור מדרשא אף ששניהם לאוין מן התורה. וכן יש חלוק במצוות התורה בין מצוה המפורשת בתורה ובין מצוה חבאה מדרשא. כלל אמרו חז"ל: אין איסור חל על איסור, ואעפ"כ אמרינן שיש נפק"מ בין עושה מעשה שיש עליו אסור אחד לעושה מעשה שיש עליו ב' אסורים לקוברו בין רשעים גמורים, אע"ג שלא חל האסור השני. ** הרי דאף ששם האסור הוא רק מסוג האסור הראשון, בכ"ז האסור הוא במדרגה יותר גדולה, נמצא בדבר יותר שמנונית אסור והוא יותר חמור, יותר קשה, ונפק"מ לקוברו בין רשעים גמורים.

ויורא לנו בזה ענין מתום מאד, שתמיד הי' באורו קשה לנו. בנדרים דף י"ג. למ"ד דבכור מקרי דבר הנדור אע"ג דבכור קדוש כרחם, משום דמצוה להקדישו שנא' הזכר תקדיש, ולהכי מהני ב' התפסת. ודבר זה אינו מובן. מאי אהני אמירתו כיון דקדוש ועומד? וכי אמרת תורה שמצוה

* עיי' ר"ן נדרים ח' ע"א ד"ה הא קמ"ל. (המערכת).

** עיי' יבמות ל"ג ע"ב. (המערכת)

שיאמר הריני מקדיש אעפ"י שלא מהני אמירתו כלום? ועוד, היאך שייך לקרא לזה דבר הנדור שתועיל בו התפסה, הרי לא אהני אמירתו כלום ובמה הוא מתפס? אבל הכאור הוא דאף שהדבר קדוש עדיין יש מקום להקדשו לחול, להעלות את מדרגת הקדושה ולעשותה יותר חשובה אף שאין נעשה השתנות בסוג הקדושה, וכן ידעו חז"ל כי מצוה שיכולה ליעשות בהדם של שלשה עלין ובהדם של אחד ושנים, כשהם גדול כרב כהנא אומר אפי' תרי וחד ומפיק מפומי', כי בתרי וחד נעשית המצוה, נעשה רושם על תרי וחד ונתעלה מדרגתם וחשובים ביותר לעשות בהם המצוה, הואיל ונפיק מפומי' דרב כהנא. וכן כשרב הונא אמר אפי' סילקא וארזא, ע"י דבורו שדבר עליהם וסמן אותם שהם ראויים למצוה, חל עליהם דבורו ונתעלה השיבותם ומצוה להדורי עלייהו. הואיל ונפיק מפומי' דרב הונא.

בכלל הננו רגילים לדון על כל דבר לפי ערכו הגשמי ואיננו מרגישים את התועלויות והסגולות שנותנים דברים רוחניים. נקל לנו להבין שאם אדם אחד דבר, וחבירו שמע, השפיעו עליו דבריו למלא רצונו, אבל קשה לנו לצייר לעצמנו, שאזן אחרת' שמעה ומשם באה ההתעוררות. ובאמת הלא הדבר תמוה שאין יודעים ואין מכינים את הסבה העקרית, סבת כל הסבות, שהיא רק היא הסבה הנכונה. וכבר צוח על זה דוד המלך ע"ה: „בניו בווערים בעם וכסילים מתי תשכילו“, כי באמת הלא רק לבוערים וכסילים צריכים לדבר זאת — „הנומע און הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט“. אם שמיעת און האדם היא סבה להפק ממנו רצון, הלא ודאי שמיעת, נוטע' און היא סבה יותר קרובה ויותר נכונה להפק רצון ממנו. אבל כשמרגישים רק את הסבה הפשוטה הגשמית, אי אפשר להרגיש את הסבה העקרית, וכשאין מתחשבים עם רוחניות, ודאי אי אפשר להרגיש שדבורו של הרב עשה רושם על הדבר וטוב לעשות

כפי דבריו בשביל ה' קבל מעלה וחשיבות יתירה. אלא מוצאים סבות אחרות גשמיות, שבשבילם חושבים שאין כדאי לשמוע לדבריו.

אבל חז"ל ידעו את גדל חשיבות הדברים הרוחניים ואת רב כחם והבינו כמה גדול הכח של שמיעת דברי הרב עד כדי כך שכדאי לעשות דבר שהרב בעצמו אינו אלא מוסיף דבר להקל ומכל מקום כיון שיצא הדבר מפיו כבר השיג מעלה והדור מצוה היא לעשות כקולתו.

כמו כן עלינו להתכונן מה נורא הוא העונש המגיע לזה שחסרה לו ההכרה הדרושה בחובתו להתחשב כראוי עם דעת רבו ולחזור בכבודו ממה שמצינו בגמרא חגיגה (דף ג'). "ת"ר מעשה בר' יוחנן בן רוקח ור' אלעזר חסמא שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין. אמר להם מה חדוש הי' בבית המדרש היום. אמרו לו, תלמידך אנו ומימך אנו שותין. אמר להם אעפ"כ אי אפשר לבית המדרש בלא חדוש וכו'". ושם ע"ב "מעשה בר' יוסי בן דורמסקית שהלך להקביל פני ר' אלעזר בלוד, א"ל מה חדוש הי' בבית המדרש היום. אמר לו נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. א"ל יוסי פשוט ידיך וקבל עיניך, פשט ידיו וקבל עיניו וכו'".

והנה סבת כעסו עליו יש בזה חלוקי דעות. יש אומרים שכעס בשביל שנתן עטרה לאותו דורש ובאמת הלכה למשה מסיני היא, * ויש אומרים שכעס בשביל שלא אמר לו תלמידך אני ומימך אני שותה כמו שאמרו ר' יוחנן בן ברוקה ור' אלעזר חסמא לר' יהושע, אלא מיד אמר לו נמנו וגמרו וכו' ** אבל על כל פנים כעסו הי' על שלא דבר

* וכמו שפירש רש"י שמימות אנשי כנסת הגדולה היתה תקנה זו. ועי'

דא"ש ה' מקואות ס"א. (המערכת).

** כמשמ"י המהרש"א שם. (המערכת).

עמו כיאות ולא נהג בו כבוד כראוי והענישו בעונש קשה כזה.

אמנם אי אפשר לנו להשיג בשכלנו היאך מענישים בעונש מר כזה לתלמיד יקר כר' יוסי בן דורמסקית, אבל על כל פנים למדין אנו מזה שני דברים (א) עד כמה ידעו והרגישו את החסרון והקלקול כשאין נזהגין כבוד לרב כראוי (ב) כמה גדול הי' תוקף דרישתם מתלמידיהם והגבתם על כל חסרון שמצאו בהם. ולא כמו שרגילים עכשיו לחשוב כי אדם גדול צריך להיות נראה רק כותרן ומטיב, כי רואים אנו שאחרי כל אהבתם לתלמידיהם ורכות לבם — כמו שמצינו בענין זה „בכה ר' אליעזר סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם" הרי שרגש ההתפעלות, ממה שכונו החכמים להלכה למשה מסיני, הביאו לידי בכיה — בכל זאת בדברים רבים דרשו מתלמידיהם בכל תוקף וענשו אותם עונשים מרים וקשים.

אמנם בסוף איתא: „תנא לאחר שנתישבה דעתו אמר יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן, וחזרו" ובודאי יותר נקל להעניש ולסמות למי שיש בידו לרפאות כרצונו, אבל בשעת מעשה הרי הי' העונש נורא מאד, ורק לאחר שנתישבה דעתו בקש עליו רחמים שיחזרו עיניו למקומן, ומשמע דמקודם לא רצה להחזירן ואף שבכה מיד ודבר אתו רכות ואמר לו „אמור להם אל תחושו למנינכם וכו'" ואמר לו דברי הלכה, בכל זאת עדיין לא חזר מדבריו, ורק אחר כל זה, „לאחר שנתישבה דעתו, אמר יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן". וזה בשביל שהם בעינם החודרת ראו כל מגרעת בצביונה הנכון והכירו מה גדול הוא הקדקול אם לא יעוררו לעומת זה את ההקפדה עד כדי לעקור מן השורש את הרושם הנעשה מזה בנפש האדם שנראה בו החסרון ובעולם ככלל.

ועוד יותר יש להתפעל מרוחב לבם שבאותה שעה

שהקפיד כל כך עד כדי להעניש את תלמידו בעונש מר כזה, לא עוממה בו אהבתו ושמחתו ששמח בו ובחביריו שכונו להלכה.

ז ה י' כ ח מ ש ל ח כ מ י נ ו !

ואנו היש לנו מלים לתאר את קמן ערכנו נגד חכמינו הק' ? הלא גם הבטוי „עפר אני תחת כפות רגליהם“, „אנכי תולעת ולא איש“ וגו', גדול הוא יותר מדי לנו. אבל איתא בתנא דבי אליהו פ"ט „מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ, בין ישראל בין עכו"ם, בין איש בין אשה, בין עבד ובין שפחה, הכל לפי המעשה שהוא עושה כך רוח הקודש שורה עליו“ ולכן עלינו לדעת כי כל מה ששרר בימיהם אז גם אצלנו הוא שורר, אף אם במדה קטנה בערך, אבל נמצא הוא. ולכן גם עתה נמצא הכח הרוחני הזה שדברי הרב, כל אחד בדורו „יפתח בדורו כשמואל בדורו“ פועל ונותן מעלה וחשיבות לדבר, ולעמדת זה עזות וקלקול הוא כשאין מתחשבין עם דעת הרב כראוי. ובכלל צריכים להתחשב יותר עם רוחניות כי בדרך הטבע הגשמי אי אפשר כלל להוציא דבר לאשורו, כי הרבה דברים רוחניים שוררים בעולם שאי אפשר להשיג בחשבונות פשוטים והם הם המכריעים בתוצאות מעשי בני אדם ותחבולותיהם. ומה גדול הוא הצער שלעומת זה נמצאים כאלה אפילו בין גדולי החרדים שאינם יכולים להבין דברים רוחניים נעלים ונשגבים שמלמדת לנו התורה הק' ומשתדלים הם להגשימם ולהשפילם עד כדי קטנות המוחין לפי החשבונות הפשוטים של בני אדם.

מאד נצטערתי כששמעתי מרב אחד את השקפתו אודות דור הפלגה כי אין זה אלא מפני שאין הקב"ה רוצה שיהי' בעולם אחדות ושלוש יותר מדי, שאם ישרור השלוש בעולם יותר מדי א"כ „לא יבצר מהם“ ולא ירגישו שהם זקוקים

לעזרת הכורא ב"ה. — כמה קטנוניות יש בהשקפה זו וכמה מקטינים בדרשות. כאלו את כל דבר נעלה ונשגב, כי הלא כל בר דעת צריך לראות ולהבין את גדל ערך ענינים כאלו. ועוד, היאך אין מתחשבים עם דברי חכמינו הק'?! שבכמה מקומות רואים אנו כי גדול ה' ענין עוונם של דור הפלגה ויותר גדול ה' עוונם מדור המבול, מפני שהם שלחו יד בעיקר. ואדרבה האחדות היא אשר הצילתם: שלא נשטפו כדור המבול. ואמרו חז"ל למדת ששנאו המחלוקת וגדול השל' (רש"י שם). ואמנם רגילים לתרץ על הכל כי מליצה היא. אמנם כן אף אם מליצה היא הלא גם כן היא יותר עמוקה מדברים פעוטים כאלה. הלא אין זאת מליצה כמו שמביאים את המליצה הרומית: הרים רעשו, גבעות התמוטטו, ותגעש ותרעש הארץ — ויצא העכבר הזה. — מכאיב לב הוא כשומעים שמקטינים ומגשימים דברים כאלה, כי הרבה הרבה יותר עמוקים ונשאים הם הדברים. ומת רבים הם עתה הדורשים אודות ענינים נעלים בפירושים פעוטים וגסים כאלה!

אינני מבטל את יראתם של אלה כי יכולים הם להיות יראים, כפי מדת הכנתם, ולפעמים מקנאים הם בעד יראתם: ביתר תקף ויתר עז, כי יראה של קטני ההשגה היא יותר סוביקטיבית, ואחרי כל החשבונות אינה דומה להתלהבות וההתפעלות בעד כבוד ה' להתלהבות וההתפעלות בעד עצמו, אבל קובל אני שמקטינים ומגשימים דברים נעלים ונשאים, ועל ידי הגשמה זו נעשים אצלם כל הדברים מגושים וחושבים אודות הכל בחשבונות גשמיים ופעוטים ואין להם השגה בכחות הרוחניים הנפלאים. לכן עלינו להתרגל לראות יותר את הכחות הרוחניים:

* ביותר ביאור ביאר רבינו ענין דור הפלגה בשע"ד, שער קומה.

והדור הפלגה.

כי בכל דבר משפיעים ופועלים ענינים רוחניים, ואז נדע
להתחשב עם זה כדי להוציא על כל דבר משפט ישר
לאשורו —
על פי האמת ה נ כ ו נ ה.

ש ע ו ר ז'

בהירות הדעת *

„וירא פנחס בן אלעזר — וכולם
לא ראו ? אלא ראה מעשה ונוכר
הלכה.“
(מד"ר פ' בלק)
„מה לך פה אליהו, הי' לו לומר
בניך בני אברהם יצחק ויעקב
שעשו לך רצונך בעולמך. הוא לא
עשה כן... אמר לו : לעולם אתה
מקנא, קנאת בשטים.“
(ילקוט מלכים י"ט)

זה לא כבר הערנו על דבר נחיצות הסדר והתועלת
הרבה הלוטה בו, כי זה מחזק את ה„אני“ הנמצא באדם
ומאחד תחת ממשלתו את כל כחותיו ורגשותיו, והוא יכול
לבקרם, לשפוט אודותם ולנחותם כפי משפטו, אשר זה עיקר
יתרון האדם והבדלו ממדרגת בעלי החיים והתעלותו עליהם.
אצל בעלי החיים כל הכחות נפרדים, כל כח דורש בפני
עצמו ומניע אותו לעשות לפי דרישתו הטבעית, כל כח,
כל רצון, כל הרגש מושכו אליו, מתעורר בו רצון זה —
ועליו לעשות כן, וכשמתעורר בו רצון אחר — עליו לעשות
כמוהו. אצלם רק ממשלת הכחות, ואין „אני“ אחד אשר
יבקר את כל כחותיו וישפוט עליהם וינחלם לפי משפטיו.
ומפני זה כל פעולותיהם הן רק אינסטינקטיביות, הפועלות
מאליהן. לא כן האדם שעל כל רגש, על כל כח ורצון
שמתעורר בו, נמצא בו „אני“ המבקר הטוב הוא אם רע,
ושופט עליו אם לעשות או לחדל, ומושל עליו. ולמעלה מן
ה„אני“ המבקר יש עוד „אני“ יותר נעלה המבקר אותו
ושופט עליו — על הבקורת שלו ועל משפטיו. וכן גבוה

* נאמר בישיבה כ"א תמוז תרע"ה ונרשם ע"י הרב א. ש. הירשוביץ

מעל גבוה עד אין סוף. ומדת הבקורת ומהירותה היא לפי מדרגת התפתחות האדם. זה המפתח ביותר אשר ערים בו כל הכחות, ער אצלו ביותר גם כח המבקר ומחיר הוא בדינו ומשפטו. כשמתעורר אצלו איזה כח מיד הוא נבחן ונשפט ע"י ה"אני" שלו, וגם משפטו והבקורת שלו נשפטים תיכף ומיד, עד כי אין כל הפסק בין רצונו שנתעורר בו ומשפטו, ורצונו ומשפטו אינם דברים נפרדים — אחד הם, ורצונו לפי משפטיו. אצל האדם הפשוט, אף כי גם בו נמצא כח המבקר והשופט, אבל אינו ער כל כך ואינו מרחיק ללכת, וכל כחותיו אינם מאוחדים (כ"כ) תחת ממשלתו. ואפשר שיאירע, כי יתעורר בו איזה כח ומדה אשר תפעל עוד קדם בואו לבקורת, ואצל האדם היותר פשוט, אשר כח המבקר בו חלש מאד, כמעט שכל פעולותיו תצאנה באופן אינסטינקטיבי.

וזהו עיקר עבודת האדם — לפתח את ה"אני" שלו שיהי' חי וער אצלו תמיד ולאחד את כל כחותיו, רצונותיו ורגשותיו תחת ממשלת ה"אני", אשר בעוד הכח והרצון תוסס בקרבו, קודם שירגישנו לנכון, כבר יבקר אותו הכח וישפטנו, ופעולותיו היוצאות תהיינה לפי משפטו. והנה רואים אנו בתורה אצל פנחס בן אלעזר הכהן שהתעלה והגיע אמנם לידי מדרגה נשאה ורמה כזאת שאיחד ורכז כל כחותיו, מהותו ועצמותו, לה"אני" שלו תחת ממשלתו.

הרי נורא הי' אז המצב, עם ישראל בא כשמים ונתקרב אל בנות מואב, ויחל העם לזנות עמהן, ותקראנה לעם לזבחי אלהיהן. ומי שתקף יצרו עליו ואומר לה השמעי לי, היא מוציאה לו דמות פעור ואומרת לו השתחוה לזה — וישתחו לאלהיהן. כה פרץ העם עד כי נצמד לבעל פעור, וכל כך גברה השערורי' עד כי נשיא ישראל אחז את המדינית בבכורותיה והביאה לפני כל העם ולפני משה ואהרן, והמת

בוכים פתח אהל מועד. „וירא פנחס” — איתא במדרש — מה ראה? ראה כי אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה'. כי אם אמנם להרג נשיא בישראל בעת מהפכה כזו, בשעה שכל העם פרוץ ונמשך אחריו, שמא אין הדבר כדאי ויש לחשוש שיצא שכרו בהפסדו, אבל ראה והכיר שלעת כזאת, בשעה שנראה חלול ה' באופן כל כך נורא, אין להסס! „אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה'!” ד”א — ראה מעשה ונזכר הלכה. אמר לו למשה כך מקובלני ממך, הבעול ארמית קנאין פוגעין בו. ויש אמנם לבאר ענין זה, הן כיצד מראה לנו המלה „וירא” שפרושה „נזכר הלכה”, הלא לפי פשט „וירא” היינו שראה. המעשה, והיאך נרמז בזה שנזכר הלכה? ועוד, היאך נתעלמה ממשה רבנו ומזקני ישראל הלכה פשוטה כזו?!

ונראה כי ענין שנתעלמה הלכה אין הכונה שנשתכחה, אך יש לפעמים שיארע בחיי האדם אשר ההלכה נסתרת ממנו ונתעלמה מאתו אף שחבוי ונמצאת בזכרונו. כן מצינו בדוד המלך במעשה בת שבע, נתעלמה ממנו הלכה „אבר קמן יש באדם, משביעו רעב ומרעיבו שבע”, וכי הלכה היא או איזה מאמר הוא בתורה אשר ידע ושכח? — אך המוכן שמפני התעוררות כחות היצר על השכל נסתרו ממנו ידיעות שכלל ולא הרגיש אז בהכרותיו, הלכה זו — נתעלמה ממנו. וכן בשמים בעידנא דריתחא כזו שנתבלבלו המחיות ונפרצו כל הגדרים, אבדה צורת האדם ונמחה צלם אלקים, אין תורה ואין דרך ארץ, אין משה ואהרן. אין שום בושה וצניעות, ממש כבהמות נדמו, עד כי נשיא בישראל אוהז מדינית בבלוריותה ומביאה לפני כל קהל ישראל ולפני משה ואהרן ואומר: משה, זו אסורה או מותרת. ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התיר לך — ועושה את חטאו המגונה לפני כל עם ועדה. האם אפשר בשעה זו שתהא נעורה בקרבו ההלכה שכל הבעול ארמית קנאין פוגעין בו, וגם לקיימה

כפועל? לכאורה נדמה לנו שאלמלי יבא אחד אלינו בשעת אנדרלמוס' כזאת לעורר אותנו על זה, היינו עונים לו: שומה, האם לעת כזאת יש מקום להעלות ולהזכיר דבר ההלכה? בשעה שכולם עובדים ומשתחווים לבעל פעור, אוכלים זבחי מתים ועושים מעשה בהמה, בעת שנפרצו גדרו האנושיות, האם יש מקום לדון בשעה על חטאו וגנותו של יחידי ומעשהו של הפרט, אף כי נשיא הוא? נאות ומתאים ה' זה אילו ה' הכל כשורה ובסדר, ואם ה' נמצא אחד שיצא מגדרו ובעל ארמית, אף כי אין הלכה להמיתו, אבל הקנאין שרואים את המעשה המגונה ומרגישים את העלבון הגדול, הם פוגעין בו.

משה ואהרן בראותם את המהפכו הגדולה ובהרגישם את העלבון הנורא מחטאת בני ישראל באופן מכוער כזה, גזעזעו ונבחרו עד שנתעלמה מהם ההלכה. הצטערו והתאבלו — ראו ובכו! אולם פנחס בראותו הוא את המעשה נזכר ההלכה. לא התחשב כלל עם כל המצבים, רק ההלכה הברורה היתה לפניו — „כל הבעל ארמית קנאין פוגעין בו." ובזה נראה אצלו כח הדעת הגדול, כח ה„אני" החזק אשר איננו נפעל מכל דבר, בכל הסערות הוא עומד על מעמדו, הוא מבקר ושופט ויודע את ההלכה של קנאין פוגעין בו. ההלכה ערה אצלו כל כך עד שהוא מקיימה תיכף בלי היסוס ומורא שאמנם חומר החטא לעולם לא ישתנה. ואם יש חטאים יותר גדולים וחמורים, העל כן יאכזר ויתמעט חומר חטא זה? מי שיש לו דעת בהירה ויכול לראות את הכל בהנשאו על סביביו, אצלו נשאר לעולם חומר החטא בכל תקפו.

עכשיו בעוה"ר נתעלמו כמה הלכות. נשתכחו ונאבדו מאתנו מפני הירידה הגדולה במצב העולם; ישנן כמה הלכות שאין לנו כבר שום הרגש בהן, אינן נדרשות ולא נתבעות אצלנו כלל. אולם האמת שלא תוכל להשתנות אף הלכה

אחת, גם היותר קלה! האם תשתנה האמת מפני רכיו השקר? התורה הק' אחת היא לנו וההלכה ברורה. אל לנו להתחשב עם מצבים שונים, אין לנו רק ה' ותורתו אשר את דגלו נשא בגאון ועז. וזאת היתה גדולתו של פנחס ובשביל כך זכה לשכר גדול כמש"כ: „הנני נותן לו את בריתי שלו." ולפי דעת אלו שאלוהו הוא פנחס, שכרו ה' לאין שעור, זכה לחיים נצחיים, חיים שאין בהם מיתה כלל, בחייו עלה בסערה השמימה!

ואמנם מה גדולה היתה פעולתו של פנחס שעל ידו נעצרה המגפה, בשביל גבורת הדעת שלו ופעולתו הכבירה נתעוררה סנגוריו על ישראל: אומה שכזאת שבכחה להוציא מקרבה אנשים גדולים ומופלאים, אף שבכללה נראים בה מעשים מגונים שלא יעשו, בכל זאת הרי עצומים כחותיו ודי גדלות נמצאת בה עד שתכשר וראוי להתקיים — ותעצר המגפה!

אולם יש להתפלא שבאותו המעשה בקנאו קנאת ה' ונראתה גדולתו הנפלאה של פנחס, מוצאים אנו שהי' כזה גם חטא שנתבע על זה וגם נענש. כי הנה בלכתו במדבר אל המערה להחבא מפני איזבל נשמע לו קול ה' בקראו אליו: מה לך פה אליהו? ויאמר קנא קנאתי לה' אלקי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל את מזבחותיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב וגו' ויאמר ה' אליו וגו' ואת אלישע בן שפט וגו' תמשה לנביא תחתיך. ובילקוט שם: „מה לך פה אליהו, הי' לו שיאמר לפניו רבש"ע הן בניך בני אברהם יצחק ויעקב שעשו לך רצונך בעולמך. הוא לא עשה כן אלא אמר: קנא קנאתי וגו' אמר לו: לעולם אתה מקנא, קנאת בשמים על גלוי עריות וכאן אתה מקנא וכו' — תמוה הוא מה שנתבע פנחס על קנאתו זאת, הרי בשביל קנאה זו זכה לברית שלו, זכה לשכר רב כפי שכתוב בתורה: הנני נותן לו את ברית שלום!"

רואים אנו מזה את גדל עמק הדין ועל איזה מדרגה צריך האדם לעמוד! כי אף בשעה שהוא עושה מעשה רב, רם ונשא מאד אפשר שימצא בו גם חסרון. שהרי הקנאה כשהיא לעצמה היתה נכונה ואמתית ומכל מקום נראה בזה גם מגרעת, שאלמלי ה' נמצא פנחס במדרגה יותר עליונה, ה' יוצא ממנו מעשה הקנאה באופן יותר מעולה, יותר זך ומצוחצח. גם ברתחת הקנאה — קנאת ה' צבאות — ה' לו מכל מקום לומר: הן בניך בני אברהם יצחק ויעקב.....

איתא בס' תומר דבורה (פרק שני): „האדם ראוי שיתדמה לקונו... מחשבתו תדמה למחשבת הכתר, כמו שאותה החכמה לא תפסוק תמיד לחשוב מחשבות טובות ורע לא יכנס בה מפני שהיא רחמים גמורים ואין שום דין ולא שום קושי כלל, כך האדם וכו'". ענין ה„כתר“ הוא כמו שנמצא בספרים הק' כי הרצון בבריאת העולם ה' כעין אופן מחשבת האדם. כאשר תתחיל אצל האדם מחשבת חדשה בתחילה היא כעין נקודה קטנה אשר היא כוללת את כל המחשבה. אחר זה תתפשט ותתרחב המחשבה ונולד מזה הרצון, ואז מתערבת המחשבה בתכנית מסוימת לפרטים ופרטי פרטים לפי אופן הצריך להוציא לפעל את היצירה. וכעין זה הוא הרצון בבריאת העולם: הנקודה הכוללת את כל הרצון נקרא „כתר“, וכל הבריאה בפרטי היא התפשטות הרצון הנכלל בנקודה הזאת בתכנית מסוימת לפי הרצון הנכלל בכתר. ושם בכתר, מקום הנקודה הכוללת של הרצון, אין נמצא שם רע כלל. כי בריאת העולם היתה רק להיטיב, ליצור יצירה להשפיע שם את הטוב הבלתי תכליתי. והטוב הוא המקור ביצירת הבריאה, וכל הרע הנמצא שם והדינים הקשים הם רק בהנהגה לפי דרישת הטוב בתכלית, הם רק שבילים המוליכים לזה, ועל פי ההנהגה דרושות מדות שונות

ועונשים הנדרשים בשביל התכלית. אבל בנקודה הכוללת, ב„כתר“, שם אין כל קטרוג אלא טוב. כי כל ענין הבריאה הוא רק השפעת הטוב מהטוב הבלתי תכליתי. האדם בהדמותו לקונו נדרש גם כן שהנקודה הכוללת בתהילת מחשבתו תכיל רק טוב, ורק לפי ההנהגה — באיזה אופן להביא אל התכלית — אפשר שימצאו דינים ועונשים זמנשים קשים, אולם מהראוי שיבאו ממקור הטוב ויוליכו אל הטוב ופעולותיו אלו תהיינה ברכות, שיהי' נרגש בהם הטוב הזורם מהרצון הפנימי בלי קטרוג. כי ב„כתר“ שממנו יוצאות פעולותיו, דרוש שיהי' רק הרצון להשפיע טוב על הכל.

וזה אשר תבע הקב"ה מפנחס, כי לפניו גלויים וידועים כל סתרי לב האדם, והנה עם כל גודל המעשה שעשה פנחס, עוד נרגש הי' איזה קטרוג, שאף בקנאתו דרוש הי' שמדת נפשו תהא ממוזגת ברך ועדינות, והתביעה תהי' באיזה רכות, שבאם ממקור הנפש מוצאה, מה„כתר“ אשר אין שולט שם רע, הי' לו לומר: „רבש"ע הן בניך בני אברהם יצחק ויעקב שעשו לך רצונך בעולמך וכו' והוא עשה כן אלא אמר: „קנא קנאתי לה' צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל וגו'“ — ועל זה נתבע.

מה נורא הוא גדל עמק הדין! במעשים כל כך גדולים זנשאים יש עוד מקום לתביעות ועונשים באם תחסר בהם השלמות הראוי והתקון הגמור. מה רבה היא חובת האדה, זמה גדולה המדרגה שאליו צריך להגיע! והתביעות האלו אמנם נתבעות מכל אחד כקטן כגדול, שלפי האמת לא יתמעט שום חסרון, וגם בשפעת המעשים הגדולים והכבירים לא יאבד שום העדר ופגם לנוכח השלמות בתכלית לפי כל המצבים והזמנים. התורה תובעת על שלה, שזאת התורה שלמה ותמימה היא ואין בה כל שנוי.

ואמנם מצאתי במסילת ישרים, (שער הוהירות פ' ד)

כדברינו ושמחתי על זה. במס"י מביא שמה את הגמ' חגיגה דף ה' וז"ל: „ר"י כד הוה מטי לחאי קרא הוה בכי: וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר וגו' — עבד ששוקלין עליו קלות כחמורות תקנה יש לו? — ובודאי שאין כונת המאמר שיהי' העונש על שתיהן אחד, כי הקב"ה אינו משלם אלא מדה כנגד מדה. אמנם הענין הוא שלענין משקל המעשים כך עולות בכף הקלות כמו החמורות, כי לא ישכיחו החמורות את הקלות ולא יעלים הדיין עינו מהם כלל, כאשר לא יעלים מן החמורות, אלא על כלם ישגיח ויפקח בהשואה אחת, לדון כל אחד מהם ולהעניש אחר כך על כל אחד כפי מה שהוא.”

אולם יש לדעת שזאת המדרגה שהגיע אלי' פנחס היא המדרגה היותר עליונה שלפי' ה' נתבע מהקב"ה, ואין לשכח אף רגע שאנחנו מחוייבים לעשות הכל למען קדושת שמו ית' וההלכה צריכה להיות תמיד ערה ברורה ובהירה לפנינו. הרי אנחנו המה השרידים היחידים המחזיקים בדגל האמת, ועלינו לצעוד בגאון ועז, באמץ רוח נקדם את כל המכשולים והמפריעים ונגביר חיילים בלמוד התורה ובעבודתנו הק' ונתאמץ להחדיר את האמת בעולם.